

Arne Jon Isachsen

HØSTBREV

November 2006

VI SOM ELSKER FRANKRIKE

Det er lettere å være glad i Frankrike enn å være glad i franskmenn. Særlig parisere på hjemmebane kan det være utfordrende å forholde seg til. På en uterestaurant i området som heter Passy, i den litt finere utkant av Paris, en blanding av Frogner og Bygdøy, satt jeg en kveldsstund og nøt et glass øl. Noen tanker falt meg inn. For ikke å miste dem spurte jeg kelneren om han hadde en kulepenn til låns. Til det svarte han nei, som sant var, tror jeg. Han hadde ingen kulepenn. Han hadde svart på mitt spørsmål. Ferdig med det. Jeg ble verken sur, irritert eller ergerlig. Ikke særlig vennlig, nei vel. Men ikke sagt for å være direkte provoserende heller. Kelneren synes åpenbart at det hele var greit, han også. Vi nikket vennlig til hverandre da jeg noe senere ba om regningen. Han så nok litt spesielt på meg da jeg betalte. For i mellomtiden hadde jeg vært inne ved bardisken og fått låne "un stylo" av en av hans kolleger.

Jeg betaler det som står på regningen. Ikke en cent mer. Leverer kulepennen tilbake inne i restauranten. Går glad og fornøyd derfra. Har fått med meg en artig erfaring. Og skjønner ørlite mer av det franske. Hvilket jo var reisens formål.

EN GLORIØS FORTID

Frankrike har mye å vise til i sin historie. Går man gatelangs i sentrum av Paris blir man nærmest minnet om det overalt. Men hvordan står det til med frankernes rike i dag? Hvordan opplever de selv tilværelsen? Og hvordan ser fremtidsutsiktene ut? Det er noen av de spørsmålene jeg skal prøve å si litt om her.

I

Perioden 1945—1975 kalles ”Trente Glorieuses” – De gylne tredve (årene). Fransk økonomi vokste med i gjennomsnitt 4,5 prosent pr. år. Nå er en økonomisk vekst på 2 prosent gode nyheter.

Går vi lenger tilbake i tid er det mer ”gloire” å hente – mer ærefull historie for dagens franskmenn å sole seg i. Under Ludvig den fjortende – solkongen i Versailles – var Frankrike, med den største befolkningen i Europa, den førende nasjon hva gjaldt politikk, økonomi, kunst og kultur. På slutten av denne perioden spilte landet en viktig rolle som partner for anti-britiske rebeller under den amerikanske revolusjonen. Solkongen bidrog med både kapital og militært utstyr.

Så kommer 14. juli 1789 og stormen på Bastillen. Den franske revolusjon innevarslet et tidsskille i Europas historie. Ti år etter griper Napoleon makten. I 1804 lar han seg krone til keiser. Vi husker maleriet av Eugène Delacroix der Napoleon tar kronen fra paven og setter den selv på hodet. ”Ingen over, ingen ved siden”, som Freia senere sa om sin herlige melkesjokolade (som nå produseres av Kraft – et amerikansk selskap).

I 1870 taper Frankrike krigen mot Prøyssen. Napoleons etterkommere ut av saga går. Den tredje republikk etableres. Frankrike er fremdeles stort. Det tar for seg av kolonier i den nye verden. I utbredelse når Frankrike toppen i perioden 1919—1939. Med sine kolonier har landet under seg 8,6 prosent av verdens landareal – bare overgått av det britiske imperium.

To verdenskriger utmatt Frankrike. Samarbeidet med Hitler-Tyskland etter nederlaget i 1940 er mindre gloriøst. General de Gaulle etablerer og leder de franske styrkene utenfor landets grenser.

II

Under den fjerde republikk som ser dagens lys etter den andre verdenskrigs slutt, må Frankrike, som andre kolonimakter, la koloniene få selvstyre. Men ikke alltid uten kamp. I 1954 slår general Giap fra Nord-Vietnam de franske styrkene sønder og sammen i slaget ved Dien Bien Phu, bare noen dager før fredsforhandlingene i Geneve starter. Konsekvensen blir at USA gradvis lar seg trekke inn i en konflikt som på sitt meste intense krevde en halv million amerikanske soldater kjempende i det som tidligere het fransk Indo-Kina.

Noen måneder etter franskmennenes nederlag i Vietnam tar frigjøringskrigen i Algerie til. Den skaper kaos i Frankrike, som finner seg selv på randen av borgerkrig. De Gaulle gjør igjen de rette tingene.

- Holder landet sammen i en vanskelig situasjon
- Ser til at en ny konstitusjon som etablerer den femte republikk, blir laget og vedtatt ved folkeavstemning
- Lar seg velge til Frankrikes president

I 1962 lykkes den gamle generalen å bringe krigen i Algerie til en avslutning. Så går han løs på andre oppgaver – hele veien med det for øye å gjenreise Frankrikes posisjon og anseelse i verden.

- Trekker Frankrikes styrker ut av kommandostrukturen i Nato
- Bygger opp Frankrike som egen atommakt
- Sier Nei to ganger til britisk medlemskap i det som den gang het EEC
- Forlanger gull for dollar av den amerikanske sentralbanken og er dermed med på å fremskynde endeliktet for fastkursystemet som ble etablert i Bretton Woods i 1944

La oss si litt mer om dette siste kulepunktet.

III

I andre halvdel av 1960-årene ble det gradvis klart at USAs tiltakende inflasjon var noe Tyskland på lang sikt ikke ville godta. Et fastkursregime der de deltakende landene velger å ha ulik inflasjonstakt, er dømt til å gå i oppløsning. Over tid vil konkurranseevnen til land som tillater raskere prisstigning, bli altfor dårlig.

Det som i særlig grad irriterte de Gaulle, var at siden andre land gjerne vil ha mer dollarreserver, stod det USA fritt til å låne i egen valuta. Etter som dollaren før eller senere ville miste verdi mot andre valutaer, betød det at andre land som hadde akkumulert fordringer i dollar, ville tape på det. Amerikanske bedrifter derimot, som hadde kjøpt foretak og fast eiendom i Europa, ville ta en tilsvarende gevinst. I tillegg hadde USA fordel av en lavere rente enn de ellers ville hatt siden andre lands sentralbanker så villig akkumulerte gjeldspapirer i dollar.

De Gaulle kalte dette for USAs ”exorbitant privilegier”. I stedet for passivt å godta et slikt privilegium tok den franske generalen amerikanerne på ordet. Løftet om å la andre lands sentralbank fritt kjøpe og selge gull til en fast pris på 35 dollar pr. unse benyttet de Gaulle seg av. Amerikas gullbeholdning sank dermed raskere enn den ellers ville gjort. Det bidrog til å fremskynde oppløsningen av fastkursystemet.

De Gaulle tjente godt på denne handelen. I dag er prisen på gull om lag femten ganger høyere. Og tidlig på 1980-tallet enda mye høyere.

Men USAs ”urimelige privilegium” står seg så godt som noen gang. Underskuddene Amerika har i sin handel med resten av verden i våre dager finansieres i stor grad ved asiatiske sentralbankers kjøp av stadig flere verdipapirer utstedt av amerikanske myndigheter og amerikanske foretak.

IV

Tyngdepunktet i Frankrikes Europapolitikk blir i stadig større grad samarbeidet med Tyskland – hovedfienden i de tre siste krigene på fransk jord. På områder der disse to landene finner hverandre, dilter gjerne resten av EU-flokken etter. Et viktig unntak er innføring av felles mynt. Storbritannia, Danmark og Sverige vil ikke være med. Et annet er franske velgeres temmelig bastante Nei til EUs nye grunnlov i mai 2005.¹

Frankrike har en gloriøs fortid. Men hva med fremtiden? Om den skal bli ærefull og fremgangsrik trengs en mer offensiv strategi for blant annet å møte de utfordringene globaliseringen innebærer.

¹ Til dette har Terje Selmer bemerket: Frankrikes nei til grunnlovstraktaten til EU var kanskje like mye et rungende nei til president Jacques Chirac. Franskmenn ser på EU som ”sin oppfinnelse”. De er slett ikke motstandere av EU. Chirac hadde heller ikke trengt å forelegge saken i et referendum. Han trengte imidlertid en selvstendig politisk seier etter valget i 2002 – der han fikk mindre enn 20 prosent av stemmene i første runde, se fotnote 3.

..... PÅ VEI INN I GLOBALISERINGENS TIDSALDER

Alle snakker om det. Men hva menes med det etter hvert forslitte uttrykket ”Globalisering”? Ulike ting til ulike folk, vil jeg tro. ”Connecting people” er slagordet til Nokia. Det har noe med globalisering å gjøre. ”The shrinking of time and space”, er Wikipedias fyndige definisjon av begrepet. Kjernen i fenomenet globalisering kan kanskje sammenfattes i tre punkter:

- Ny teknologi – særlig alt som har med IKT å gjøre, inklusive Google, GPS og CNN
- Nye måter å samarbeide på – det meste og de fleste er bare et tastetrykk unna
- Nye aktører – som Kinas og Indias inntreden på den globale arena

Verden er i større grad ett marked. Det gir utvidet konkurranseflate. Når røntgenbilder tatt i USA like gjerne kan vurderes i Sydney som i Seattle, vil nye grupper som tidligere trodde seg skjernet for internasjonal konkurranse, kunne bli utsatt for nettopp det.

I

Globaliseringen slår hardt. Noen til glede, andre til sorg. Den amerikanske investeringsbanken Goldman Sachs kan opplyse at ”profits” som andel av BNP ”reached an all-time high in the first quarter of 2006”. Grunnen til at kapitalen nå kaster bedre av seg enn tidligere, er relativt større knapphet på den.

Hvert år trekker minst ti millioner kinesiske bønder inn til byene for der å skaffe seg arbeid. Mange i produksjon av industrivarer som kommer forbrukere i andre land til gode. For kineserne har globaliseringen betydd at mer enn fire hundre millioner av dem er løftet over fattigdomsgrensen, til tross for at lønninger som engelske arbeidere under den industrielle revolusjon for et par hundre år siden knapt ville godtatt.

For industriarbeidere i vår del av verden har Kinas inntreden i den globale økonomien, kombinert med vestlige selskapers relativt frie anledning til å etablere produksjonsvirksomhet i Midtens rike, gitt lavere lønnsvekst. Trusselen om ”offshoring” er gjerne nok.

Men ikke bare mulig ”offshoring” til Kina ligger bak beskjedne lønnskrav. Tenk bare på hva ”inshoring” av bygningsarbeidere fra Polen og Baltikum har gjort for å holde norske lønninger i bygg og anlegg nede.

Med synkende andel industriarbeidsplasser i de rike landene søker flere seg jobber i varehandel, transport og annen tjenesteyting. Det legger en demper på lønnsutviklingen også her.

Taperne i disse eksemplene er velavlønnet arbeidskraft i rike land. Vinnerne er kapitalistene – som i grunnen har nok som de har – og fattige arbeidere i fattige land – som trenger hvert øre ekstra i lønningsposen. Men en gruppe til er vinnere – forbrukerne i de rike landene. Når klær og sko har falt med 30 prosent i pris de siste ti årene, har vi globaliseringen å takke. Og med flypriser som nå bare er en brøkdel av

hva de var et snes år tilbake, kan vi koste på oss opplevelser i land vi den gang knapt hadde hørt om.

III

Dess mer trygghetssøkende et folk er, med dess større uvilje ser man på fenomenet globalisering. Den jevne franskmann liker ikke det usikre. "Modèle social" er farlig for politikerne å pirke borti. Å ta vekk goder som den enkelte mener seg berettiget til, er å be om bråk. Spør bare vår egen statsminister om hans erfaring etter forslag om å endre sykelønnsordningen høsten 2006.

Her er det viktig å skille mellom trygghet og sikkerhet for den enkelte og sikkerhet for samfunnet. Å trekke slutninger for samfunnet basert på observasjoner for den enkelte kan tidvis bære galt av sted. "Fallacy of composition" kalles det. Overdreven trygghet for den enkelte kan ha som konsekvens en lite robust helhet.

Ta globalisering. Om den enkelte skal ha full trygghet for å beholde jobben, blir de omstillinger i arbeidslivet som en mer sammenvevd verden krever, ikke så lett å gjennomføre. Enda vanskeligere blir det om han skal ha samme lønn og bo på samme sted. Omskifteligheten og risikoen som globalisering fører med seg, må da bæres av de andre – de som ikke har tilsvarende garantier. Til syvende og sist av samfunnet. Ved rigide systemer faller mange utenom, og samlet produksjon blir lavere enn den kunne ha vært.

IV

Potensialet som globalisering innbyr til, nemlig en ytterligere utvidelse av markeder, med handel i oppgaver snarere enn i ferdigprodukter, med tilhørende spesialisering og vekst, utnyttes dårlig om viljen til risikotaking mangler. For myndighetene ligger utfordringen på to plan:

For det første, sørge for at de som faller utenom – som taper på globaliseringen, og det er alltid slik ved økonomiske endringer, at noen taper, i dette tilfelle, som vi har sett, arbeidskraft, særlig i næringer og bedrifter som konkurreres ut – at disse fanges opp og kommer seg videre. Det er to måter å gjøre dette på. Gi dem penger. Gi dem incentiver. Det siste er å fortrekke, dvs. legge til rette for omskolering, gi bidrag til å starte egen virksomhet, subsidiere flytting om arbeidsplasser finnes andre steder, etc.

For det andre, arbeide frem et skattesystem som gjør at fordelingsvirkningene av globalisering blir mindre skjev. Høyere skatt på kapitalens avkastning ville være det enkleste. Men det er ikke lett i en verden der kapitalen er så lett å flytte på. Et internasjonalt samarbeid på dette punktet er ønskelig. Men neppe realistisk.

Mer realistisk er utvidelse av skattegrunnlaget bl.a. ved å redusere muligheter for fradrag; høyere skatt på kapital som ikke lar flytte på seg, dvs. på fast eiendom; høyere miljøavgifter som både gir mer penger i statskassen og mindre forurensning.

I tillegg tror jeg Frankrike bør utvikle videre systemet med negativ inntektsskatt som ble innført for noen år siden. Det betyr at folk med lave inntekter *mottar* penger fra det offentlige snarere enn betaler. Over et visst nivå på inntekten blir skatten positiv,

dvs. man betaler inn til fellesskapet. For personer som har lav produktivitet, vil negativ inntektsskatt gjøre det lettere å få jobb; man mottar mer i lønn enn hva arbeidsgiver betaler.

I tillegg vil det være glitrende om Frankrikes nyvalgte president i april 2007 har et budskap til sitt folk om de mulighetene globaliseringen innbyr til. Som folket tror på. Og som gir Frankrike optimismen tilbake.

V

Begrepet "champions national" er noe man stadig hører i Frankrike. Som da amerikanske PepsiCo for en tid siden var frempå med sikte på å ta over Danone – en "national champion" kjent bl.a. for sine yoghurt men også for mye mer. Imidlertid sørget myndighetene for at så ikke skjedde. Noe tilsvarende erfarte tyske Siemens da man prøvde seg på franske Alstom. Det skulle tatt seg ut, tenkte vel de franske, at det selskapet som i 1981 fikk på skinner et tog mellom Lyon og Paris, som tok turen på bare tre timer, med godt over 200 km/t i gjennomsnittsfart, skulle komme på tyske hender!

Men ting *er* i endring. Indisk eide Mittal – verdens største stålselskap – ble ikke stanset i sitt oppkjøp av franske Arcelor. Og SNCF, motsatsen til vårt eget sorgens kapittel NSB, blir stadig mer markedsorientert. Faktisk vurderer ledelsen å kjøpe inn nye tog for sitt TGV-program, "Trains à Grande Vitesse", fra Japan. Der har man tross alt 17 års lenger erfaring, raskere og sikrere tog, og et imponerende utviklingsprogram med mulighet for å vinne kontrakten for TGV mellom Beijing og Shanghai. Hva myndighetene vil si om SNCF gir oppdraget til Japan og således ikke viser "økonomisk patriotisme", gjenstår å se. Fra SNCFs side vil man sikkert anføre at med frie konkurranse på jernbanetjenester fra 2012, kan man ikke lenger ta slike smålige hensyn. Uansett kan tilbud fra Japan bidra til å presse Alstom på både pris og kvalitet.

Mange franske bedrifter på sin side etablerer seg i utlandet, ofte gjennom oppkjøp av eksisterende foretak. Eksempelvis eier og driver to store franske vannverk mange tilsvarende små i Storbritannia. Og selskaper som Total (olje), Carrefour (varehus), Novotel (hotell drift) og BNP Parisbas (bank) finner vi over hele kloden.

I 2003 mottok Frankrike utenlandske direkteinvesteringer (FDI for Foreign Direct Investments) på 47 milliarder dollar. Dette omfatter både oppkjøp av eksisterende bedrifter og nyetableringer. Utgående direkteinvesteringer var på ti milliarder dollar mer. Her lå Frankrike på andreplass etter USA (med FDI på 174 milliarder dollar), men foran Storbritannia (med FDI på 55 milliarder dollar).

Store franske bedrifter er altså på offensiven i det globale bildet. Den frykten ordet globalisering skaper hos den jevne franskmann, finner vi ikke hos de profesjonelle industri- og forretningsfolkene. Mulighetene som globaliseringen innbyr til, står i fokus. *Les énarques* – de med eksamen fra *École nationale d'administration* (ENA) i Paris, en eliteskole med formål å utdanne statstjenestemenn med sikte på å gi Frankrike et best mulig embetsverk – og andre med rette bakgrunn, er trolig på ferde. Frankrikes elite bekler ikke bare poster i politikken og i statsapparatet. Også i næringslivet finner vi mange av de utvalgte.

ET PRESIDENTSTYRT LAND

Et av fyndordene til Jack Welsh, mannen som bygget opp General Electric, eller GE, til et av verdens største selskaper, går slik: "When the pace of change on the outside exceeds the pace of change on the inside, then the end is in sight."

Frankrike er, som alle store land, et sammensatt hele. For noen går det kjapt unna. For andre synes spareblusset å være tent. I disse dager er det mange sparebluss å se. Det alle venter på er resultatet av presidentvalget i april 2007. Når rette mann eller kvinne har flyttet inn i Elyséepalasset, og kursen for Frankrike staket ut, vil folk igjen få fart på fjøra. Beslutninger, som er lagt på is, vil bli truffet og hjulene gå fortere.

Hvorfor venter man sånn i spenning på resultatet av presidentvalget? Hvordan er debatten nå et godt halvår i forkant? Hva sier media? Og hvem er konkurrentene? Før vi går løs på slike spørsmål skal vi ta et blikk bakover – hvordan har Jacques Chirac skjøttet sin jobb som president for den femte republikk?

I

I motsetning til USAs president har den franske sin egen statsminister. Selv om Jacques Chirac, som George W. Bush, leder regjeringens møter. Blir ikke da Frankrikes statsminister – Dominique de Villepin for tiden – nærmest for en direksjonssekretær å regne?

Når flertallet i Nasjonalforsamlingen og presidenten er fra samme parti – men det er ingen selvfølge, presidenten velges direkte av folket for fem år – har statsministeren liten makt. Imidlertid gjør en form for parlamentarisme seg gjeldende i Frankrike som man ikke har i USA – regjeringen må ha tillit i Nasjonalforsamlingen. Dersom sosialistene har flertallet her, må presidenten, selv om han er gaullist, utnevne en sosialistisk regjering. Co-habitation kalles det, og var hva Frankrike hadde fra 1997 til 2002 – med Lionel Jospin som statsminister. Under et slikt regime er det klart at presidenten i større grad må dele makten med sin statsminister.

Ved valget i 2002 fikk de konservative et solid flertall i Nasjonalforsamlingen. Og Chirac ble gjenvalgt som president.² Co-habitation opphørte, og presidenten fikk desto bedre mulighet til å føre sin egen – og partiets – politikk. På den bakgrunn har skuffende lite hendt. Taler som Chirac holdt midt på 1990-tallet om hvordan problemer med innvandrere-ghettoer skulle løses, er nærmest likelydende med dem han holdt etter opptøyene høsten 2005. Man stusser. Hvor har den franske presidenten vært i disse ti årene? Hva har han bedrevet tiden med?

² Gjenvalget av Chirac som president skjedde ikke uten dramatik. Med hele 16 kandidater var det lite trolig at noen ville få minst halvparten av de avgitte stemmene i første valgomgang. "Alle" regnet med at Chirac ville møte sin statsminister Jospin i den andre og avgjørende runden, der de to med flest stemmer i første stiller opp. Men den gang ei. Franskmenn liker dårlig det bestående. I ren protest stemte mange på den ultrakonservative kandidaten Jean-Marie Le Pen. Så mange at han snek seg inn på andreplassen like bak Chirac, og noen få stemmer foran Jospin. I andre valgomgang fikk Chirac lett match – med over 80 prosent av stemmene. Selv om han fikk mindre enn 20 prosent i den første runden. Når det kom til stykket var franskmennene konservative – de foretrakk det bestående.

Som nyvalgt president i 1995 – den gang var perioden på syv år, men er senere kortet ned til fem – prøvde Chirac å sette sitt program ut i livet: Lavere skatter, redusert arbeidsløshet og et sosialt sett mer sammensveiset Frankrike. Hva skjedde? Bråk med fagforeningene masseoppløp i gatene. Folket ville ikke ha hans reformer. I 1997 løste presidenten opp Nasjonalforsamlingen og skrev ut til nyvalg. Målet var å sikre seg mer støtte blant de folkevalgte for på den måten å gi sitt reformprogram større legitimitet og tyngde. Slik skulle det ikke gå. Sosialistene fikk flertallet i den nye Nasjonalforsamlingen. Dermed var det ingen vei utenom co-habitation mellom president og regjering, mellom Chirac og Jospin. Og viktige reformer ble lagt på hylla.

Etter dette konkluderte Chirac med at reformer er umulig i Frankrike. ”Landet kan ikke styres”, skal han ha uttalt.

Hva har Frankrike oppnådd under Chirac? En offentlig sektor som har vokst raskere enn bruttonasjonalproduktet, en stigende statsgjeld, og en arbeidsløshet som aldri har kommet under 8 prosent. Samt opptøyer så voldsomme som man ikke har sett siden mai 1968. Den tidligere så reformivrige statsminister Chirac ender sin president-tid som en fomite forsvaret av Frankrikes ”Modèle social” – en modell som åpenbart trenger til fornyelse, om ikke utskifting.

II

Det kan ikke være videre hyggelig å være Jacques Chirac i disse dager. Som det nå nærmest er enstemmighet om fremstår som inkarnasjonen av Frankrikes manglende evne til å fornye seg selv. En feig politiker. Som ikke har brukt sine muligheter som president til å skape et kraftfullt Frankrike. En opportunist uten ryggrad. Storavisen *Le Monde* ba ham nylig om å gå av. Og kvalitetstidsskriftet *The Economist* har gitt ham rødt kort.

I sin andre periode som president har Chirac drevet til venstre. Han advarer mot globalisering og hevder at ”liberalisme kan være like katastrofalt som kommunisme”.

I boken *La Tragédie du Président* av Franz-Olivier Giesbert fremstår Chirac som en tragedie. Både for seg selv og for sitt land. Hans tørst etter makt kjenner ingen grenser. Løgn og hemmelighet er del av Chiracs personlighet.

Som tidligere president Mitterand, hevder Giesbert, har dagens franske president ingen helhetlig ideologi. Hans opportuniste og unnskyldighet har hatt som konsekvens en retningsløs utvikling. Frankrike er låst fast i et system overmodent for reformer.

For noen år siden, skriver Giesbert, sa Chirac følgende til noen europeiske kollegaer: ”I have simple principle in foreign policy. I look at what the Americans are doing and do the opposite. That way I am sure to be right.”

III

Frankrike har en hybrid politisk modell. Som vi har sett, en blanding av parlamentarisme og presidentstyre. Nasjonalforsamlingen har liten makt – særlig når flertallet her er på parti med den av folket direkte valgte president.

Presidenten derimot har stor makt. Det var nok både hensiktsmessig og nødvendig i Den femte republikks første tid, da de Gaulle kjørte landet i stramme tøyer.

I dag fungerer systemet dårlig. Det er total mangel på balanse mellom den utøvende og lovgivende makt på den ene siden, og en relativ svak dømmende myndighet på den andre, hevder Dominique Moisi ved det franske institutt for internasjonale relasjoner. Eneste ”checks and balances” på den enorme makten presidenten har, mener han, kommer ved valg. Når presidentvalg er langt unna, tar folk til gatene for å si fra hva de mener. Og for på den måten å påvirke presidentens beslutninger, slik tilfellet var våren 2006. Da stemte gatas parlament ned en lovendring som tok sikte på å få ned arbeidsløsheten blant de unge ved å gjøre det mindre risikofyllt å ansette dem.

I tillegg plages Frankrike av manglende kultur for konsensus, kombinert med at saker gjerne sees isolert og hver for seg. Da blir det vanskelig med en helhetlig politikk. Skikkelig hestehandel for å komme videre blir vanskelig. Hva mener jeg?

- La gruppe A, så vel som landet sett under ett, ha stor fordel av politikk X, mens gruppe B taper på den.
- Anta videre at gruppe B er godt tjent med politikk Y. For landet som helhet er politikk B lite ønskelig. Tapet er imidlertid meget beskjedent.
- Sett under ett er det klart at om både politikk X og Y settes ut i livet, vil det være gunstig for landet sett under ett, og for så nær som for alle. Men bare for så nær som.

For å lykkes med å sette i verk politikk X og Y trengs et institusjonelt apparat for hestehandel. Et slikt institusjonelt apparat har ikke Frankrike.

IV

Hvem skal aksle kappen som Frankrikes neste president? Fem aktører er på scenen – om få dager bare tre. Den 16. november holder nemlig sosialistpartiet avstemning innen egne rekker om hvem som skal være partiets kandidat ved presidentvalget i april. Feltet er nå snevret inn til tre: Laurent Fabius, tidligere statsminister i en alder av bare 37 år, som siden den gang har tatt en klar venstredreining, bl.a. ved å gå imot forslaget til ny grunnlovstraktat for EU; Dominique Strauss-Kahn, tidligere finansminister og vel den gråeste av de tre musene som stiller opp; og favoritten, Ségolène Royal, den peneste presidentkandidaten i Frankrikes historie.

På konservativt hold står striden om kandidaturet mellom innenriksminister Nicolas Sarkozy og statsminister Dominique de Villepin, med den første som klar favoritt. Ikke minst på grunn av den såkalte Clearstream-skandalen der Villepin, i samråd med Chirac, beskyldes for sverting av deres felles rival, Sarkozy, med sikte på å fremme statsministerens kandidatur til presidentjobben på bekostning av innenriksministerens.

La oss ned se litt nærmere på den mest sannsynlige kandidaten på venstresiden – Ségolène Royal – og hvilken politikk hun som president vil føre.

V

I tillegg til å være pen og å kunne føre seg på en måte som media setter pris – og nettopp av den grunn har hun blitt deres ”darling” – hva har Ségolène Royal å fare med for å bli valgt til Frankrikes neste president?

Ségolène Royal er født i Dakar, hovedstaden i Senegal, i 1953. Faren var en autoritær militær. Ikke mye lys og varme der i gården. ”My father always made my sisters and me feel that we were inferior beings”, skal Ségolène ha sagt. Hun har syv søsken.

Ségolène Royal har stor viljestyrke, trenet opp gjennom frigjøringen fra faren. På dette punktet – en vanskelig oppvekst – er hun blitt sammenlignet med Bill Clinton. Vonde år som barn blir drivkraft for suksess som voksen.

Selv er Ségolène Royal mor til fire. Faren til alle fire er Francois Hollande som Ségolène møtte som student ved ENA. Ikke nok med det, Francois er formann i Sosialistpartiet, og den som vel fikk Ségolène interessert i politikk. Nylig trakk Francois seg som mulig kandidat til presidentvalget. Barnas mor – de er ikke gift – fikk forrang. Hun lå da også milevis foran Francois på meningsmålingene. Under et partimøte i Nantes i september der det surret med journalister rundt partiformannen, forsvant så godt som alle da Ségolène Royal kom inn i rommet. Hun var atskillig mer interessant å sverme rundt. ”Jeg er en levende tragedie”, sa Francois Hollande til de to gjenværende mikrofonene. Med et lite glimt i øyet, får vi tro.

Ségolène Royal startet sin politiske karriere som rådgiver for president Mitterand før hun var tredve. Hun ble statsråd før hun var førti. Som statsråd har hun gjort noe ingen annen statsråd i Frankrike har gjort, verken før eller etter – satt et lite barn til verden.

Sin mest markante politiske triumf til nå feiret Ségolène Royal i april 2004. Da vant hun regionalvalget i Poitou-Charentes. Motkandidaten, daværende statsminister Jean-Pierre Raffarin, som i utgangspunktet stod sterkt i denne vestlige delen av Frankrike, måtte la Ségolène Royal overta styringen av regionen, av hvilke det finnes 21 på det franske fastlandet.³

Den 16. november gjelder det å få Partiets tillit, eventuelt etter en valgomgang nummer to om ingen av de tre kandidatene får minst halvparten av stemmene i første runde. På meningsmålingene ligger Ségolène Royal godt foran. Hennes sterkeste kort er henne selv. Hun er ikke den av partiapparatet foretrukne kandidat. I en bok om femten mulige presidentkandidater som kom ut i januar 2006, var ikke Ségolène Royal en gang med. I kampen om å bli Frankrikes neste president kom hun inn fra kulden, sine politiske meritter til tross. Det gir henne tillit og troverdighet i et land der

³ I Frankrike er det ikke uvanlig at politikere på det nasjonale planet også gjør seg gjeldende på det regionale eller kommunale. Således var Alain Juppé borgermester i Bordeaux samtidig som han var statsminister i Frankrike (1995—1997). Og dagens innenriksminister Nicolas Sarkozy var borgermester i den velstående forstadskommunen Neuilly-Sur-Seine, vest for Paris, fra 1983 til 2002. I noen av disse årene var han også medlem av regjeringen.

de som hører til det etablerte politiske regime, står meget lavt i kurs. Stilig antrukket, ved siden av rekken av menn i grå dress, fremstår Ségolène Royal som en lett bris av ren luft gjennom et vindu som nettopp er åpnet.

VI

Ségolène Royal er dyktig på å fremføre sitt budskap – som oftest uten manuskript. Men hva går dette budskapet ut på? Det er neimen ikke lett å si. Så langt i løpet har hun fokusert på verdier og mål, snarere enn på virkemidler og konkrete politiske tiltak.

Reformer i Frankrike har ikke fungert fordi de er blitt tredd nedover ørene på folk, mener Ségolène Royal. Tiden er kommet for hva hun kaller ”Deltakende Demokrati”. På egen nettside inviterer hun folk til å komme med forslag og innspill. Det gjelder å ta i bruk landets kollektive intelligens.

I samme ånd kan vi si at hennes poeng om at arbeidstakere og arbeidsgivere må få til en mer givende dialog. Om arbeidstakere er med på de beslutninger som fattes, vil evne og vilje til tilpasning bli større. I en globalisert verden, som Ségolène Royal er fullt klar over at Frankrike må finne sin plass i, blir evnen til omstillinger viktigere enn noen gang.⁴

En tredje innovasjon, om vi skal kalle det det, er ”Politikk ved Eksempel”. Politiske tiltak som virker på lavere nivå, skal man ta lærdom av på nasjonalt nivå. Dette minner om Kina. Hvor man gjerne prøver ut ulike tiltak i ulike provinser, for så å velge for landet de oppleggene som fungerer best.

VII

Ségolène Royal er heller ikke fremmed for å lære fra andre land. Imidlertid fikk hun pepper da hun ved en anledning trakk frem Tony Blair som en mann man kan hente gode politiske råd fra. Franskmenn hater – vel, det er kanskje å ta hardt i – men de er gjennomgående veldig lite glade i – det anglosaksiske. Hvorfor, synes jeg er vanskelig å skjønne. Har det noe med et mindreverdskompleks å gjøre? Den industrielle revolusjon, det britiske imperium, to verdenskriger, og engelsk som har tatt over for fransk? I 1944, da de Gaulle kunne vende tilbake til et frigjort Paris, fikk han seg til å si at pariserne hadde frigjort seg selv.

På flere områder har Ségolène Royal synspunkter på tvers av Partiets. Det være seg om kriminalitet, immigrasjon og utdanning. Som en tidligere rådgiver til Mitterrand uttrykker det: ”Ségolènes styrke er at hun er en kvinne på venstresiden med verdiene til høyresiden. Det er et paradoks, men det er hennes styrke.”

⁴ Noe tilsvarende det gjennomarbeidede regelverket og forhandlingsapparatet vi har i det norske arbeidsmarkedet, og den respekt begge parter har for å følge spilllets regler, har Frankrike behov for.

VIII

I oktober holdt Ségolène Royal et foredrag i Brussel der hun la frem synspunkter på økonomisk politikk. En lite inspirerende forestilling, skal vi tro Wolfgang Muchau i Financial Times. Og langt fra en politikk folk på høyresiden liker. Den håpefulle presidentkandidaten tok bl.a. opp disse temaene:

- Den europeiske sentralbanken (ESB) bør få inn i sitt mandat at den også skal bidra med en politikk som fremmer økonomisk vekst
- Utgifter til forskning og utvikling bør trekkes ut når et lands finansielle situasjon skal vurderes i lys av kravet i Stabilitets og vekstpakten
- Det bør bli vanskeligere for bedrifter å flytte virksomhet mellom land

Her er det lett å komme med motforestillinger:

- En endring av mandatet til ESB krever en traktatendring. Rent praktisk er det neppe gjørbart. Videre er det slik at på lang sikt kan man ikke "kjøpe" seg økonomisk vekst ved raskere inflasjon. Til sist, en hver moderne sentralbank som driver inflasjonsstyring, avveier fortløpende forholdet mellom produksjon og inflasjon.
- Å la F & U bli "fradragsberettiget" ved vurdering av om kravene til Stabilitets- og vekstpakten er innfridd, er å be om kreativ bokføring på nasjonalt plan.
- Å skulle gjøre flytting av virksomhet mellom land vanskeligere og mer kostbart virker direkte bakstrevsk og ikke forenlig med Ségolène Royals ønske om å gjøre sitt land bedre i stand til å møte de utfordringer globaliseringen innebærer.

Financial Times spaltisten konkluderer slik: "... she is firmly grounded in the tradition of French socialism of the 1990s, revisiting battles lost many years ago." Men som Wolfgang Munchau også sier, foredraget kan være god taktikk for det som nå teller – nemlig først å bli Sosialistpartiets kandidat, for senere å vinne valget.

IX

Renaud Dutreil, statsråd i Villepins regjering hevder at Frankrike ikke har en identitet som fungerer i den globaliserte verden.⁵ En undersøkelse om hva medlemmene i Nasjonalforsamlingen mener om globalisering, understøttet Dutreils poeng. Null prosent – ingen – på den sosialistiske siden tror at konsumentene har fordel av globalisering. Har tanken aldri falt dem inn at stadig billigere underbukser hos Printemps eller Carrefour, produsert i Kina, har noe med globalisering å gjøre?

Historikeren Jacques Marseille ved Sorbonne universitet er inne på det samme: "France is a society that is ill at ease with itself, uncomfortable in its skin and unhappy about globalisation, which it makes the scapegoat for all its problems and difficulties. We are in a state of collective depression and need a cure", er hans observasjon.

⁵ Dette avsnittet bygger på en artikkel i *Financial Times* av John Thornhill, en skikkelig racer hva gjelder kunnskap om innsikt i franske forhold. Artikkelen stod i avisen 29. mai 2006.

Frankrike kan ikke fortsette linjen til Chirac – med tafatt tilpasning. Når endringene skjer kjappere utenfor Frankrike enn innen landet selv, er slutten nær. En periode med kreative endringer som Frankrikes historie er full av, står for døren, mener historikeren fra Sorbonne. Jacques Marseille har utdypet sine synspunkter i boken *Du Bon Usage de la Guerre Civile en France* (Hvordan gjøre god bruk av borgerkrig i Frankrike). Etter forfatterens mening har man hatt åtte slike perioder over de siste 650 årene. Nå venter altså den niende. Her er snakk om store krefter. Hvem som vinner presidentvalget til våren vil gjøre liten forskjell.⁶ Statens utgifter må ned. Markedene må bli friere. Den byråkratiske overbygningen mindre tyngende. Det vil utløse folkets kreative energi.

Men er Ségolène Royal noen Margareth Thatcher? Eller er Nicolas Sarkozy noen Bill Clinton? To statsledere som hver på sin måte staket ut en ny kurs – en kurs som i begge landene kastet godt av seg i form av økonomisk oppsving og større selvtillit.

Trolig trenger Frankrikes nye president litt av de beste egenskapene hos dem begge. Thatchers oppgjør med status-quo-gjengen – i Storbritannia var det gjenstridige fagforeninger – i Frankrike er det byråkratiet og andre som lever godt på en gjennomregulert stat. Og Clintons omsorg for de svake – i USA personifisert ved fargede, ugifte mødre i bykjerner landet rundt – i Frankrike ved rotløs innvandrerungdom i *banlieus* som føler seg satt ut av det samfunnet de er satt inn i. Samt Clintons vilje til omfordeling gjennom omlegning av skattesystemet, som samtidig gav sterke incentiver til ugifte mødre å gå ut i arbeidslivet. Frankrikes nye president har ubrukte ressurser å ta av; med en arbeidsløshet tett oppunder ti prosent kan mange nye par hender komme i produktivt virke. En ny modèle social må til der incentivene for å jobbe blir sterkere og der fordelingen av godene blir jevnere.

X

I januar 2006 holdt Jose Manuel Barroso en tale i den franske Nasjonalforsamlingen. Det er første gang en leder av EU-kommisjonen har gjort det. Han refererte her til artikler i franske aviser om at landet var plaget av en viss melankoli, som nærmest hadde tatt karakteren av en sykdom. ”Jeg lurer på om landet til Molière ikke har gitt etter for fristelsen til ’Den innbilte syke’,” sa Barroso, med referanse til den franske forfatterens mest kjente stykke. ”Frankrike”, fortsatte han, ”har all grunn til å være fornøyd med seg selv.”

La oss se litt nærmere på hva dagens innbyggerne i Frankrike har å glede seg over:

- Frankrike har høy produktivitet i næringslivet. Faktisk høyere enn i USA. At produksjonen pr. franskmann likevel bare er om lag 70 prosent av produksjonen pr. amerikaner skyldes at franskmennene har lenger ferie, kortere arbeidstid, lavere pensjonsalder og høyere arbeidsløshet.

⁶ Jacques Marseille trekker parallellen til Francois Mitterand som i sine to første år som president tidlig på 1980-tallet satte sine sosialistiske ideer ut i livet – med økte offentlige utgifter og utvidet statlig eierskap i næringslivet – for bare et par år senere å slå kontra. Kapitalistene – som Mitterand, helt korrekt, hevdet ”ble rike mens de sov” – fikk igjen stabile og gode rammevilkår. Og kunne glede seg over en nær syvdobling av aksjekursene under Mitterands 14 år ved makten.

- Frankrike har et velfungerende sykehusvesen som de fleste andre land i verden kan misunne det.
- Frankrike har et kjøkken intet annet land kan matche – kanskje med unntak av Italia.
- Frankrike er et vakkert og variert land. Med de beste alpinanleggene i verden.
- Frankrike har en reproduksjonskvotient tett oppunder to, dvs. raskere befolkningsvekst enn i de aller fleste andre land i Europa. Hvilket i seg selv tyder på tro på fremtiden. Om 30—40 år vil Frankrike trolig ha flere innbyggere enn Tyskland.
- Frankrike er verdens største turistland.
- Frankrike er med der det virkelig teller; i G7-gruppen og i Sikkerhetsrådet.

Mon tro om ikke Barroso treffer spikeren på hodet? ”Den innbilte syke” må pelle seg opp av senga. Og orientere seg på nytt i den globaliserte verden han befinner seg i.

Kan den nyvalgte presidenten til våren gjøre en forskjell? Hennes viktigste oppgave blir å gi Frankrike en retning, gi franskmennene tilbake troen på seg selv og forløse all den energi og alle de gode krefter som nå ikke er i bruk.